

РЕЦЕНЗИЯ

От: *проф. д-р Красимир Тодоров Шишманов,*
научна специалност „Приложение на изчислителната техника в икономиката”
Стопанска академия „Д. А. Ценов” - Свищов

Относно: конкурс заемане на академичната длъжност „**доцент**” по научна специалност „Приложение на изчислителната техника в икономиката”, професионално направление 3.8 „Икономика“, област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, за нуждите на катедра „Бизнес информатика“, обнародван в Държавен вестник, брой № 60/25.07.2025 г.

1. Основание за написване на рецензията

Рецензията е изготвена на основание на Решение на ФС на факултет „Мениджмънт и маркетинг“ (Протокол № 1/17.09.2025 г.), Заповед № 954/18.09.2025 г. на Ректора на СА „Д. А. Ценов“, решение на първото заседание на Научното жури от 29.09.2025 г. и съгласно чл. 122, ал. 1 от Правилника за развитие на академичния състав в Стопанска академия (ПРАССА).

2. Информация за кандидатите в конкурса

В настоящия конкурс участват **един** кандидат:

гл. ас. д-р Кремена Мариянова Маринова-Костова

преподавател в катедра „Бизнес информатика“, факултет „Мениджмънт и маркетинг“ на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов.

3. Персонална характеристика на кандидата

Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова завършва бакалавърска степен по специалност „Информатика“ през 2008 г. и едновременно с това придобива допълнителна

професионална подготовка по специалност „Икономическа педагогика“ в Центъра за следдипломно и факултативно обучение към Стопанска академия.

В периода 2008-2009 г. получава и магистърска степен по специалност „Бизнес информатика“, МП „Информационни технологии в бизнеса“.

През 2013 г след успешна защита на дисертационен труд на тема „Усъвършенстване на електронните системи за управление на взаимоотношенията с клиентите във финансовия сектор“ придобива ОНС „доктор“ (диплома № 2013012 от 29.04.2013 г.) по научната специалност „Приложение на изчислителната техника в икономиката“.

През същата 2013 г. започва и академичната кариера на д-р Кремена Маринова-Костова като асистент към катедра „Бизнес информатика“. От 2017 година тя става главен асистент и Научен секретар на катедра „Бизнес информатика. В допълнение на това Кремена Маринова-Костова е секретар на 2 магистърски програми „Електронен бизнес и дигитални пазари“ и „Електронна търговия“ към катедрата.

За 12 годишния си практика като преподавател, с цел повишаване на квалификацията и уменията си, Кремена Маринова-Костова участва в редица курсове, обучения и специализации. Има участия в 3 екипни проекти за научни изследвания в областите на науката, в 1 инфраструктурен проект за провеждането на качествени и конкурентоспособни научни изследвания, в 1 проект за научен форум и в 1 международен проект.

Участвала е също в 3 проекта, насочени към мобилност и съответно е реализирала 4 международни мобилности с цел преподаване и обучение по програма Еразъм+ и др. програми. Владее самостоятелно – английски и основно – немски и испански език. Притежава отлични компютърни и дигитални умения, както и много добри педагогически и социални компетенции.

4. Количествена и качествена оценка (анализ) по критериите и показателите за учебната работа и съответствие с изискванията.

Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова има общ трудов стаж 13 години, от които близо 12 години като асистент и главен асистент в СА „Д. А. Ценов“. Преди да заеме посочените академични длъжности, тя е била 1 година учител по „Информатика“ в ПДТГ „Димитър Хадживасилев“.

Според представените справки за академична заетост, за последните пет академични години средногодишният брой часове аудиторна заетост на Кремена Маринова-Костова е

534,74 часа при норматив съгласно Правилника за развитието на академичния състав в СА „Д. А. Ценов“ от 360 часа. Натовареността по учебни години е както следва: 2020/2021 – 498,45 часа, 2021/2022 – 561,78 часа, 2022/2023 – 575,38 часа, 2023/2024 – 477,96 часа, 2024/2025 – 560,14 часа.

Кандидатът участва в разработването и преподаването на 23 лекционни курса - 7 лекционни курса в ОКС бакалавър и 16 в ОКС магистър. По-конкретно това са: **бакалавър** - Бизнес информационни системи, Въведение в информационните системи, Електронно управление, Информационна инфраструктура, Туристически информационни системи, Бизнес информационни системи, E-Business Fundamentals; **магистър** - Информационни системи в бизнес организацията, Information systems in Business Organisation, Основи на електронния бизнес, Fundamentals of Electronic Business, Системи за управление на взаимоотношенията с клиентите и социални мрежи, Customer Relationship Management and Social Networks, Електронни системи за разплащания, Electronic Payment Systems, Electronic Business in Tourism, Въведение в информационните системи, Introduction to Information Systems, Информационна инфраструктура, Електронна търговия и електронни разплащания, Бизнес информационни системи, Магистърски семинар по Електронен бизнес и дигитални пазари, Магистърски практикум по Електронна търговия.

Представената информация показва, че кандидатът не само изпълнява, но и чувствително надхвърля количествените изисквания за учебно-преподавателската работа. Множеството от разработени курсове и преподавани дисциплини, в т.ч. на английски език, представят д-р Кремена Маринова-Костова като преподавател със сериозна специализирана и общотеоретична подготовка, която в съчетание с натрупания педагогически опит са предпоставка за по-нататъшно развитие и професионално израстване.

5. Количествена и качествена оценка (анализ) по критериите и показателите за изследователската дейност и съответствие с изискванията.

Предвид приложената справка за съответствие с минималните национални изисквания и вътрешните изисквания на Стопанска академия гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова отчита по количествените критерии следните точки: група А – дисертационен труд – 50 точки, група В – хабилитационен труд (монография) – 100 точки, група Г – публикации – 261,33 точки (при изискуеми 200), точки; група Д – цитирания – 1495 точки (при

изискуеми 50), т.е. общо 1906,33 точки (при необходим минимум 400 точки). Постигнатите количествени резултати многократно надхвърлят изискванията на чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ.

Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова посочва за участие в обявения конкурс 28 научни разработки. В структурно отношение научната ѝ продукция включва: 2 монографии, 8 статии, 14 доклада, 4 студии. Научната трудове са създадени самостоятелно или в съавторство, като 8 от тях (3 статии и 5 доклада) са публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в Scopus и Web of Science (при изискване в ПРАССА за една научна публикация). Като цяло, научната продукция е достатъчна като обем така и по структура, а същественият брой публикации в световноизвестните бази данни свидетелства за високо качество, научни постижения и международна известност на изследователската дейност на кандидата.

Научните интереси на Кремена Маринова-Костова покриват широк спектър от проблеми в областта на информационните технологии, които могат да се систематизират в няколко основни направления: дигиталните екосистеми и платформи, приложението на Big Data и IoT в икономиката и туризма, развитието на финансови и бизнес технологии, както и върху дигиталната трансформация в образованието.

В представената научна продукция се откриват теми, които съчетават информационни и образователни проблеми. Такъв характер има и основният хабилитационен труд – „Изследване на потенциала на интернет технологиите за повишаване на дигиталната компетентност в образованието“. В него се изследва дигиталната компетентност на населението, което, според автора, е ключово умение за успешната адаптация и професионална реализация. В монографията се разкрива, че много области като информационни технологии, цифров маркетинг, програмиране и много други, изискват усъвършенствани дигитални умения, голяма част от които се научават в образователните институции. Утвърждава се, че дигиталната компетентност на обучаемите е цел, която техните оброчители се стремят да постигнат, но и средство, което ще им помогне и в обучението в останалите дисциплини, а и за в бъдеще в тяхната професионална реализация. Изследването е разработено върху богата теоретична и емпирична база, вкл. собствено анкетно проучване. Извършен е изчерпателен и задълбочен анализ на състоянието на дигиталната компетентност на обучаемите и на обучителните, както и прилагането на

интернет технологиите в българската образователна система. Констатираните преимущества, недостатъци, възможности и проблеми са обобщени в рамките на изготвения SWOT анализ, а PESTEL анализът очертава обкръжаващата среда, в която се позиционира образователната система и която влияе на възможностите за технологични иновации и структурни реформи в нея. Изведени са актуалните специфики за България и е формулиран извод за потенциала на интернет технологиите в образованието, който показва, че те могат да допринесат значително за повишаване на дигиталната компетентност на учениците и студентите. Аргументирана е и необходимостта да се осигурят подходящи ресурси, обучения и инфраструктура, за да се извлече максимума от тези технологии, както и да се изисква интегриран подход, със силно участие на образователните институции, правителствени органи, индустриални партньори и самите обучаеми.

Друга съществена част в научното творчество на гл. ас. Кремена Маринова-Костова е свързано с прилагането на концепцията за Интернет на нещата (IoT) и като я определя като ключов технологичен фактор за развитието на Индустрия 4.0 и като е важна и решаваща стъпка в процеса на дигитална трансформация в бизнеса. В този контекст се разглеждат и въпросите касаещи дигиталните екосистеми (ДЕ), които се утвърждават като стратегически инструмент за иновации и устойчиво развитие. В представените публикации се изяснява същността на понятието „дигитална екосистема“, като се разглежда нейната многопластова и многоперспективна природа, класифицират се основните ѝ типове и компоненти, както и се предлага бизнес модел за създаване на стойност чрез екосистемен подход.

Тематично свързани с предходните въпроси са и изследванията посветени на Big Data (Големи данни) и Big Data Analytics (BDA – Анализ на големи данни) за създаване на стойност. Целта на изследванията в тази посока е да се идентифицират основните фактори, които влияят върху внедряването на BD и BDA, да се анализират и сравнят съществуващите модели за генериране на стойност чрез тях и как бизнес организациите да използват този потенциал.

На базата на разглежданите по-горе технологични основи са развити идеи и за някои други технологични решения като дигитални иновации в услугите (Digital Service Innovation – DSI). Те в условията на дигитална трансформация и нарастваща нужда от персонализирани, ефективни и иновативни услуги, се утвърждава като стратегически подход за създаване на стойност и конкурентно предимство. Подобни са предложенията в

областта на туризма, където глобалните предизвикателства като климатични промени, социално-икономически неравенства и дигитална трансформация изправят туристическата индустрия пред необходимостта да адаптира своите модели на управление и развитие. Предложени са анализи и аргументи, как дигиталните технологии и екосистемният подход могат да допринесат за устойчивостта на туристическите дестинации, като се разгледат икономически, социални, културни, екологични и институционални аспекти.

Кандидатът д-р Кремена Маринова-Костова проявява активен научен интерес и към други съвременни и перспективни теми, свързани с дигитализацията и дигиталната трансформация на различни сфери на икономиката. Тези изследвания разширяват профила на научната ѝ работа и подчертават нейната ангажираност с актуалните предизвикателства на съвременния бизнес.

Представената научната дейност на д-р Кремена Маринова-Костова има разнообразен, мултидисциплинарен характер и се отличават с дълбочина и актуалност. В изследванията ѝ успешно са съчетани теоретични постановки и емпирични доказателства, насочени към намирането на работещи приложения на информационните технологии в образованието и бизнеса.

6. Съответствие на приносите в научните изследвания с обявените от кандидатите.

В Справката за научните и научно-приложните приноси д-р Кремена Маринова-Костова систематизира своите научни постижения в 12 пункта, съответстващи на очертаните от нея направления в изследователската ѝ дейност. В съдържателно отношение приносите обективно отразяват постигнатите резултати, но са много на брой и самите формулировките са твърде общи, което в определена степен затруднява открояването на същинските научни постижения. Независимо от това в научни разработки на д-р Кремена Маринова-Костова има достатъчно съществени, значими за теорията и за практиката приноси, които си позволявам да групирам по следния начин:

Като научни приноси могат да се посочат задълбоченият анализ на концепцията за дигитална образователна екосистема, в която технологичните средства, педагогическите практики и цифровите компетенции се разглеждат като взаимосвързани елементи на съвременното образование, както и предложения интердисциплинарен модел за повишаване

на компетентностите на преподавателите и обучаемите чрез интеграция на иновативни интернет технологии. С приносен характер са и идентифицираните възможности, свързани с потенциала на Big Data и IoT като водещи технологии за изграждане и усъвършенстване на интелигентни бизнес среди. Към тях могат да се добавят и концепцията за дигитална екосистема на туристическа дестинация като интегриран набор от дигитални платформи и приложни интерфейси (API), както и резултатите от извършения сравнителен анализ на съществуващите средства за електронна идентификация в България и Европейския съюз.

Приносите с научно-приложен характер се съдържат в разработения интегриран модел за изграждане на дигитални платформи за управление и анализ на данни, приложим в туристическия сектор и сферата на услугите и хибридният приложен модел за осъществяване на дигитална трансформация в големи български предприятия, които съчетават облачни услуги, интеграция на корпоративни информационни системи и мониторингови решения. С приносен момент е предложението за използване на персоналния идентификационен код (ПИК) на Националната агенция за приходите като универсален идентификатор за достъп до електронни административни услуги, обосновано на базата на извършения SWOT анализ на действащите средства за електронна идентификация в България. Значима приложна стойност имат и проведените проучвания. На тяхна база е оценено нивото на дигитална компетентност и са идентифицирани основните предизвикателства при използването на интернет технологии в образованието, формулирани са препоръки за повишаване на дигиталните умения чрез целенасочени обучения, ресурсна подкрепа и внедряване на хибридни модели на обучение. В резултат на проучване са анализирани и възможностите и рисковете, свързани с внедряването на Big Data и IoT в българския бизнес и проучването дало възможност за реалистичен анализ на текущото състояние на дигиталната трансформация на субектите в туристическа дестинация Велико Търново.

7. Характеризиране академичната известност на кандидатите

На основата на справка за цитиранията, става ясно, че кандидата има достатъчно популярност сред научната общност и публикуваните от д-р Кремена Маринова-Костова изследвания и постигнатите резултати представляват интерес за множество специалисти от страната и чужбина.

В справката кандидатът посочва доказателства за общо **110 бр.** цитирания, в т.ч. 93 бр. в научни издания, реферирани и индексирани в Scopus и Web of Science; 3 бр. в монографии и колективни томове с научно рецензиране; 14 бр. в нереферирани списания с научно рецензиране. Това формира общо 1495 точки (при изискуеми 50), което отново далеч надхвърля изискуемият минимум.

8. Критични бележки и предложения

С оглед дълбокото познаване на научната и преподавателска работа на д-р Кремена Маринова-Костова нямам критични бележки. Позволявам си да направя няколко препоръки. Първата е да се концентрира в конкретните областите, в които работи и да постигне по-висока степен на специализация. На тази основа са следващите: да поеме отговорността за участие и ръководство в научно-изследователски проекти (включително национални и международни), да ръководи и подготвя бъдещи докторанти, да продължи активната си публикационна дейност в научни издания, реферирани и индексирани в Scopus и Web of Science.

9. Обобщено заключение и становище

Като се вземат предвид изложените данни, факти и приложени документи с доказателства, може да се твърди, че кандидатът отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и конкретно на чл. 116 от ПРАССА и заслужава положителна оценка за заемане на академичната длъжност „доцент”.

В заключение изразявам становището, че кандидатът за академичната длъжност „Доцент“ е утвърден преподавател и научен работник, доказал се чрез редица публикации в областта на теорията на информационните технологии. Препоръчвам на Научното жури да предложи на Факултетния съвет на факултет „Менджмънт и маркетинг” при СА - гл.ас. д-р Кремена Мариянова Маринова-Костова да бъде избрана на академична длъжност "Доцент" по научна специалност „Приложение на изчислителната техника в икономиката“ професионално направление 3.8. „Икономика“ област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“

20.10.2025 г.

Свищов

Рецензент:.....

/прс.ф. к. Шишманов/